

ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔπειτα κατ' ὀλίγον τὸ πονηρὸν ζῶον νὰ συζῇ κοινωνικῶς μετὰ τῶν πτερωτῶν αἰδῶν του, νὰ συντρώγῃ, νὰ συμπίνῃ μετ' αὐτῶν, νὰ κοιμᾶται ἐν μέσῳ τοῦ ταραχώδους ὀμίλου των, χωρὶς ν' ἀπλώνῃ τοὺς ὄνυχας διὰ νὰ συλλάβῃ ἢ νὰ σχίσῃ καὶ νένα· ἐκείνους δὲ πάλιν νὰ ὑπομένωσι τὴν ὄψιν καὶ συνοικίαν τοῦ γαμφονύχου θηρίου, καὶ νὰ παίζωσι μετ' αὐτοῦ.

Κατάρθωσε δὲ καὶ ἔτι πλέον· ἐδίδαξε τὴν γαλῆν καὶ τὰ πτηνὰ νὰ παίζωσιν ἐν εἶδος παιγνιδίου, καὶ ἀπαρδειγμάτιστος ἦτον ἡ ἐπιδεξιότης μεθ' ἧς ἕκαστον ζῶον ἔμαθε μέχρι τέλους νὰ ἐκπληρῇ τὸ μέρος του. Ἡ γαλῆ συνεσπειροῦτο εἰς κύκλον, ἔθετε τὴν κεφαλὴν τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἐμπροσθίων ποδῶν τῆς, καὶ ἐφαίνετο κοιμωμένη. Τότε ἠνοίγετο τὸ κλωδίον, καὶ τὰ ζωηρὰ στρουθία ἐξορμῶντα διὰ μιᾶς, ἐκάθηντο ἐπ' αὐτῆς, καὶ τὴν ἐξύπνων κατῶντά την μὲ τὰ ῥάμφη. Ἐπειτα δὲ, διαιρούμενα εἰς δύο λόγους, προσέβαλλον τὰ μὲν τὴν κεφαλὴν, τὰ δὲ τοὺς μύστακας τῆς, χωρὶς τὸ ἡμερον ζῶον νὰ ταραχθῇ παντάπασιν ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεως των. Ἄλλοτε ἤρχετο καὶ ἐκάθηντο ἡ γαλῆ εἰς τὸ κλωδίον, ἐγλύφετο, καὶ ἐξέπεμπε τὸν συνήθη ἤχον τὸν ἀποδεικνύοντα τὴν ψυχικὴν τῆς φαιδρότητα· καὶ τότε τὰ πτηνὰ καταβαίνοντα, ἐκάθηντο εἰς τὴν ῥάχιν τῆς, ἡ ἐσχημάτιζον στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς, καὶ ἐκελαδούν καὶ ἐσιζον, ὡς ἂν ἐκάθηντο εἰς ἄστυλον δάσους συσκίου.

Ἄμα δ' ἐπίσθη ὁ Δίκ περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν ὁποτρόφων του, τοὺς ἐξέθηκε μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Γλασκῆς, ὅπου ἡ θεὰ τῆς ὠραίας ἐκείνης γαλῆς, ἡμέρως καθημένης ἐντὸς κλωβοῦ στρουθίων, ἐφάνη θεάμα τόσον νέον καὶ τόσον περίεργον, ὥστε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ὁ ὄχλος συνέβρεε πρὸς τὴν παράδοξον θεάν, καὶ ὁ θαυμασμὸς τῶν θεατῶν ἐκορυφοῦτο ὅταν ἤκουον τὸν Δίκ νὰ κράζῃ ἕκαστον τῶν πτηνῶν ἐξ ὀνόματος, καὶ τὸ πτηνὸν φαιδρῶς νὰ πετᾷ πρὸς αὐτὸν, μέχρις οὗ ἐν πρὸς ἐν ἐλθόντα ἐκάθηντο ὅλα εἰς τὴν κεφαλὴν, εἰς τοὺς βραχίονας καὶ εἰς τοὺς δακτύλους του. Τὴν ὑπέραν ἐκείνην ὁ Δίκ ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του ἐπαρκές τῆς μελλούσης ἐβδομάδος ἐφόδιον, καὶ ἐταμίευσε συγχρόνως ποσότητα οὐκ εὐκαταρρόντητον.

Ἀνὰ πᾶσαν ἐβδομάδα τὰ κέρδη του τῷξανον, καὶ ἀπὸ τῆς Γλασκῆς μετέβαινε καὶ εἰς ἄλλας τῶν παρακειμένων πόλεων, μέχρις Ἐδιμβούργης, πανταχοῦ τυγχάνων ὁμοίας ὑποδοχῆς. Μετὰ τὰ στρουθία ἤρχισε ν' ἀνατρέφῃ καὶ μεγαλύτερα πτηνὰ, μεταξὺ ἄλλων μίαν πέρδικα, ἧς ἡ προσήλωσις πρὸς αὐτὸν ἦτον τῷ ὄντι παράδοξος. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν τῷ διέφυγεν ἐν μικρὸν κανάριον, καὶ ἐπλανήθη εἰς τοὺς πέριξ κήπους. Ὁ Δίκ ἐλυπήθη δ' αὐτὸ ἐγκαρδίως, διότι τὸ ἀνέτρεφε διὰ μίαν νέαν Λαϊδὴν, ἧτις ἐμελλε νὰ τῷ πληρώσῃ ἁδρά διδάκτρα. Ἀλλ' ἰδοὺ, ἐξ ἡμέρας μετὰ ταῦτα, ἡ πιστὴ πέρδιξ περιπταμένη, ἀπαντᾷ τὸν δραπετήν, καὶ ἀρχίζει ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν τῶν ὑψηλῶν πτελεῶν νὰ τὸν διώκῃ πρὸς τὴν οἰκίαν, ἐνίοτε μὲν μικρὸν προπορευομένη, ἐνίοτε δὲ ἐπομένη καὶ ἐμποδίζουσα αὐτὸν νὰ παρεκκλίνῃ πρὸς δεξιὰ καὶ ἀριστερά, μέχρις οὗ τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὸ πτηνοτροφεῖον, καὶ ἐκεῖ τὸν ἠνάγκ-

ασε νὰ μείνῃ ἀκίνητος εἰς μαίαν γωνίαν, ὡς τιμωροῦσα αὐτὸν, ἐνῶ αὐτὴ περιεπέτα θριαμβευτικῶς.

Ὁ Δίκ ἦτον ἤδη εὐδαιμονέστατος, διότι καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν του ἔτρεφε, καὶ ἦτον πεπεισμένος ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε κατορθώσει νὰ νυμφεῖται αὐτὴν αἰσίως. Ἀλλὰ θλιβερὸν συμβάν τὸν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας ἧς ἦτον ἡ πρόνοια. Συνάγων ποτὲ εἰς τοὺς ἀγροῦς χόρτα δι' ὧν ἔτρεφε τὰ πτηνὰ του, καὶ νομίσας τι νὰ ἐξ αὐτῶν βρώσιμα, ἔραγεν ἐξ αὐτῶν· ἀλλ' ἦσαν φαρμακερά, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανε, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ὠφελήσῃ τῶν ἱατρῶν ἢ βοήθεια καὶ ἡ ἐπιστήμη. Ἐπὶ τῶν τριῶν ἡμερῶν τῆς ἀσθενείας του τὰ πτηνὰ του ἐπέτῳ ἀδιακόπως περὶ τὴν κλίνην του, ἄλλα ἐκάθηντο τεθλιμμένα εἰς τὸ προσκεφάλαιόν του, ἄλλα ἀνησύχως ἐπτερούγιζον ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του, τινὰ ἐξέπεμπον τόνους πενθίμους, καὶ ὅλα δὲν ἤθελον σχεδὸν νὰ ἐγγίσωσι τὴν τροφὴν των.

Τέλος ὁ Δίκ ἀπέθανε, καὶ τότε διὰ περιέργου παραδείγματος ἀπεδείχθη ὁποίων αἰσθημάτων ἀγάπης εἰσὶ δεκτικὰ τὰ ζῶα, ὅταν οἱ ἄνθρωποι προσφέρωνται μετ' ἀγαθότητος πρὸς αὐτά. Ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ Δίκ ἐφαίνοντο βαθέως συναισθανθέντα τὸν θάνατον τοῦ ἐργέτου των. Ἀλλὰ ἐν πρὸ πάντων, ἡ πέρδιξ, ἦτον ἀπαρηγόρητον ἀληθῶς. Ὅταν ἐτέθη ὁ δυστυχὴς Δίκ εἰς τὸν νεκροκράβδατον, αὐτὴ περιπτατο ἀδιακόπως, καὶ τέλος ἐκάθισεν εἰς τὸ χεῖλος αὐτοῦ. Πολλάκις ἠθέλησαν νὰ τὴν διώξωσιν ἐκεῖθεν, ἀλλὰ πάντοτε ἐπανήρχετο ἐπιμόνως, καὶ συνώδευσε τὸν νεκρὸν μέχρι τοῦ νεκροταφείου. Ἐκεῖ δ' ἐκαθέσθη εἰς τοὺς κλάδους παρακειμένου δένδρου, καὶ ἐφαίνετο παρατηροῦσα ποῦ κατατίθεται τὸ σῶμα τοῦ φίλου τῆς. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ συνοδεύσαντες τὴν ἐκφορὰν ἀνεχώρησαν, ἐκείνη δὲν ἀνεχώρησεν. Καθ' ἡμέραν ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρός του καὶ ἐλάμβανε τὴν τροφὴν τῆς, ἔπειτα δὲ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ νεκροταφεῖον, καὶ ἐκάθηντο καὶ ἐκοιμᾶτο εἰς κῦργον παρακειμένου ἐκκλησιδίου, ὅθεν ὁ τάφος ἐφαίνετο. Καὶ ἐνταῦθα ἔζησε καὶ ἐνταῦθα ἀπέθανε τέσσαρας μῆνας μετὰ τὸν κύριόν τῆς.

Ὁ Δίκ πρὸ τοῦ θανάτου του παρέδωκε τὰ χρήματα ὅσα εἶχε συνάξει, καὶ ἐνεμπιστεύθη τὴν περίθαλψιν τῶν πτηνῶν του, εἰς τὴν ἀδελφὴν του, ἧτις ἐδυνήθη οὕτω νὰ νυμφεῖται. Ὁ δὲ σύζυγός τῆς ἐγκατέλιπε τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σαύλων μου, καὶ διεδέχθη τὸ ἐπιτήδευμα τοῦ γυναικαδέλφου του, ἀφ' οὗ ἐβοηθήθη ὀλίγον καὶ ἀπὸ ἐμέ ὅπως τὸ ἐκτείνῃ.

P.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Γνωστικὴ ἡ τῶν τοῦ ἀνθρώπου γνώσεων σύντομος ἐκθεσις 1849 — Στοιχεῖα Φιλοσοφίας, ἡ τῶν περὶ τὰ ὄντα γενικώτερον θεωρουμένων τὰ στοιχειοδέστερα, 1851 ἐν Ἀθήναις — ὑπὸ Θεοφίλου Καίρη ἐπιστάσια Σ. Γλαυκωπίδου.

Ἄν ἡ ἐκφώνησις μόνη τοῦ ὀνόματος τοῦ νέου τοῦ*

τοῦ Αἰρεσιάρχου εἶναι ἱκανή νὰ παρέξῃ ἀνητυχίαν εἰς τὸν ἀκούσαντα, πολὺ μᾶλλον θέλει ταραχθῇ ὁ προσηκουόμενος ν' ἀναγνώσῃ ἀνάλυσιν ἀμερόληπτον τῶν συγγραμμάτων του. Βεβαίως ἡ κοινωνία τοιοῦτον ἄνδρα, ἐπαγγελλόμενον νὰ διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντέχοντα μὲ ἀκλόνητον καρτερίαν εἰς ὅλας τὰς κατακραυγὰς καὶ τὰς καταδιώξεις, δὲν δύναται νὰ δικάσῃ πρὶν τὸν ἀκούστη. Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη προσηκτικῆς ἐξετάσεως τῶν ἀρχῶν του, ὑποῖται καὶ ἂν ᾧτι, εἴτι μᾶλλον ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς προσφερομένης εἰς αὐτὸν λατρείας παρὰ θιασωτῶν, μὴ ἀποδεχομένων ἐτυμηγορίαν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπαιτούντων αἰτιολογημένην ἀπόφασιν, τῆς ὁποίας ἐπιφυλάττονται ν' ἀναισθηστούν τὰς σχέσεις.

Ἀλλὰ τάχα ἡ κοινὴ γνώμη ἐμφράττουται τὰ ὧτά της ἔκρινεν, ἡ δὲ κρινόμενος ἀπέφυγε νὰ ἐξηγηθῇ;

Ὁ Θεόφιλος Καίρης συνδρομῇ τῶν αἰετοτε προθύμων εἰς ἔρανον πρὸς τὸ καλὸν τῆς πατρίδος ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων καθιέρουσι ἐν Ἀνδρῶν Σχολῇ, ἐν ἧ οὐδεμίαν δέχεται τῆς Κυβερνήσεως ἐπιβλεψιν. Ἐντοστούτω μετολίγον ἀποδεικνύεται, ὅτι εἰτάγει εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς στερημένης εἴτι κρίσεως νεολαίας ἀρχὰς ἐναντίας εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των, καὶ μόνη ἡ μεγάλη ὑπόληψις, ἥ ἀπελάμει κατ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὁ Καίρης, ἐμπόδιζε τὴν ταχέαν ἀνακάλυψιν. Ἡ Σχολὴ διοικητικῶς διαλύεται. Ἀλλ' ὁ Καίρης ἐτάχθη εἰς τὸ κληρικὸν σχῆμα, κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐπομένως προσκαλεῖ τὸν ὑπηρετὴν τοῦ Κυρίου νὰ ἐξηγηθῇ περὶ τῆς ἐμπιστευθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς. Ὁ Καίρης ὁμως δὲν ἀπολογεῖται, σιωπᾷ, κρύπτει τὸ φρόνημά του. Καθαιρεῖται λοιπόν. Δὲν ἐξετάζομεν τώρα μετὰ τὴν καθίρισιν τίνι δικαίωματι περιρρίζεται, μετατίθεται πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ. Λέγομεν ὁμως, ὅτι ὁ Καίρης εὐηρετεῖτο ὑπὸ τὸ κληρικὸν σχῆμα νὰ φρονῇ καὶ νὰ διδάσκῃ, ὅσα καλῶς γνωρίζει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀποδέχεται. Ἐτι μᾶλλον κρίνει κατὰλληλον νὰ ποτίσῃ νήπιον μὲ τὰ δόγματά του, τὰ ὅποια δὲν εἶναι κίνδυνος ἡ κρίσις ν' ἀποπτύσῃ, διότι νομίζει ἀποχρῶν, ὅτι ὁ διδασκαλὸς τὰ θεωρεῖ ὀρθά.

Τώρα πρωθυτέρως ἐκδίδων εἰς φῶς τ' ἀπόρρητα ταῦτα δόγματα, πρέπει νὰ μέμψεται πρὸ πάντων ἐαυτὸν ὁ Καίρης, ἂν ἡ κοινωνία τὸν ἐδίκατε, πρὶν τὸν ἀκούσῃ, διότι καὶ καλὰ ἂν ᾔται, δὲν κεῖνται καλῶς καὶ περὶ τούτου φέρει διπλὴν εὐθύνην ὁ Συγγραφεὺς, καὶ ὡς Ἱερεὺς καὶ ὡς φιλόσοφος. Τὸ ἐπάγγελμα λοιπὸν αὐτοῦ καὶ ὁ τρόπος, ὃν μέχρι τοῦδε ἐμεθοδεύθη, καθιστοῦν αὐτὸν ἀναπολόγητον, προτείνοντα, τί πταίω ὅταν αἱ ἰδέαι αὗται εἰσεχώρησαν εἰς τὸν νοῦν μου, ὅταν δὲν δύναμαι διὰ τοῦ λόγου νὰ τὰς καταβάλω, ἀλλὰ μάλιστα λόγῳ κρίνων τὰς εὐρίσχω ὁρθάς; — Μολονότι, λέγομεν, τοιαύτη ἀπολογία δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν μέγχοι τοῦδε ὑποδουόμενον, θέλομεν ἀφαιρῆσαι εἰς αὐτὸν καὶ αὐτὴν τὴν πρόρασιν, ὅτι δὲν ἐξετάσθησαν τὰ δόγματά του, καὶ θέλομεν ἰδεῖ, ἂν ἐμποδίζεται ὁ Καίρης ἀπὸ τοῦ νὰ προσθέσῃ νέα φῶτα εἰς τὴν κοινωνίαν, ἢ ἀπὸ τοῦ ν' ἀποσβέσῃ καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα.

Τί εἶναι λοιπὸν τὸ σύστημά του; Ἐν τῇ γνωστικῇ διακρίσει τὰς γνώσεις εἰς δύο μέρη. τὰς μὲν ἀναφερο-

μένας εἰς τὸν γινώσκοντα, τὰς δὲ εἰς τὰ γινωσκόμενα (§ 10) καὶ ἐκτείνει μὲν ἀποτελοῦν τὴν θεωρίαν τῆς ψυχολογίας καὶ λογικῆς (§ 53), αὗται δὲ ὑποδιαίρονται εἰς ἱστορικάς, τεχνικάς καὶ ἐπιστημονικάς (§ 14).

Ἡ Γνωστικὴ ἔχει σκοπὸν νὰ δώσῃ σύντομον περίληψιν περὶ τούτων ὅλων, τὰ δὲ Στοιχεῖα περιλαμβάνουν, ἐκτὸς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, μόνην τὴν ψυχολογίαν, ὥστε ὡς βλέπομεν ὁ Συγγραφεὺς εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων του. Πλέον σπουδαῖον δι' ἡμᾶς ἔργον εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἡ Γνωστικὴ, ὡς σύνοψις τοῦ ὅλου.

Παραλείπομεν νὰ φιλονεικήσωμεν μετὰ τοῦ Συγγραφέως περὶ τῆς διαιρέσεώς του καὶ ἀδιαφοροῦμεν ἂν ἐξοστρακίσῃ ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν ἐπιστημῶν, συναγελάζων αὐτὰς εἰς τὴν ἐπικυλιν τῶν ἱστορικῶν γνώσεων, τὴν περὶ κινήσεως καὶ ἀλλοιώσεως ἀστέρων καὶ μετεωρολογικὴν (§ 70) διαφορὸν τῆς ἀστρονομίας (§ 109), τὴν ἀνατομίαν, τὴν φυσιολογίαν κτλ. (§ 70), οὔτε ἔχομεν ν' ἀντιτάξωμέν τι εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν τεχνῶν εἰς βιομηχανικάς καὶ καλλιτεχνικάς (§ 82), ἀλλὰ προχωροῦμεν βήματι ταχέϊ πρὸς τὰς ἐπιστήμας, ἐνθα εἶναι ἑλπίς ν' ἀπαντήσωμέν τι καὶ περὶ φιλοσοφίας. Ἐδῶ λοιπὸν τῶντι πρῶτον ἀξιωματικῶς ἐκθέτει ὁ Συγγραφεὺς, ὅτι οὐδεμίαν ἀπολύτως οὐσίαν γινώσκομεν, ἀλλὰ μόνον ἀναφοράς τῶν περὶ ἡμᾶς αὐτοῦς ὄντων, ὡς πρὸς ἡμᾶς θεωρουμένας, δηλ. ὅτι δὲν μανθάνομεν τὴν φύσιν αὐτὴν, ἀλλὰ τὰς ἐν ἡμῖν ἐκ τῶν οὐσιῶν μεταβολάς (§ 99). Ὁ παράγραφος οὗτος, ὅστις δὲν εἶναι πόρισμα, ἀλλὰ λῆμμα, μᾶς μεταφέρει ἀπευθείας εἰς τὴν Σκοτίαν μεταξὺ Θωμᾶ Ρεϊδου, Ἰακώβου Ὁσβάλλδου καὶ Δουγλάδου Στουάρτου. Τινὰ φαίνονται ἀντιγεγραμμένα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Βερκελέου, ὡς ὅτι γεννῶνται αἱ ἰδέαι ἢ διὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων, οἷον τοῦ ψυχροῦ, τοῦ σκληροῦ κτλ., ἢ διὰ τῶν ἐσωτερικῶν, οἷον τῆς πείνης, τῆς δίψης κτλ., ἐκ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ ὅλων τούτων προκύπτουν αἱ ἀτομικαὶ ἰδέαι, ἢ αἱ ἀφηρημέναι διὰ τῆς ἀφαιρέσεως (§ 58). Ὅταν πολλὰ ὑπάρχουν τὰ προσβάλλοντα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ἐνὸς τούτων συγκινουῦνται καὶ τὰ λοιπὰ νεῦρα, ἐπαναφέροντα τὰς λοιπὰς ἰδέας καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀνάμνησις (§ 48) κτλ. Τὸ κεφάλαιον τοῦ φιλοσόφου μας εἶναι λοιπὸν ἡ σχέσις, τὸ ὅποιον προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ τιμιώτερον διὰ τῆς ἱεολογικῆς τάσεως. Κατὰ τοῦτο ὁμως ἐντελῶς ἀμνηχανεῖ, διότι διὰ ν' ἀποδείξῃ τὸν ἀνθρώπον σύνθετον ἐκ σαρκὸς καὶ λόγου, καταφεύγει εἰς τὴν τοῦ οἰκοθεν ἐνεργεῖν ἰδιότητα, ἣτις δὲν ἀνήκει εἰς τὸ σῶμα, ὡς τὸ παρέχον πάντοτε ἀντίστασιν, ἄρα ἐμφαίνει αὕτη τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς (§ 102-105). — Ἀλλὰ ποίας ψυχῆς, ἀγαθῆς φιλόσοφε; ἢ τί ἐννοεῖς, ὅταν λέγῃς σῶμα; ἐννοεῖς τάχα σωρὸν λίθων; — τότε βέβαιον στερεῖται τῆς ἰδιότητος τοῦ οἰκοθεν ἐνεργεῖν. Ἄν ἐννοῇς ὁμως σῶμα ὁργανικόν, εἰπέ, μήπως τὸ θηρίον δὲν κινεῖται οἰκοθεν, δὲν ὁρέγεται, δὲν ἐνεργεῖ; — Ἀλλὰ παῦτε ἐλπίζων ἀναγνώστα, διότι ὁ φιλόσοφος μας λέγει (§ 101), ὅτι αὕτη ἡ ἀνωτέρα φύσις εἶναι ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς ὡς καὶ ἡ τοῦ σώματος, τὸ

μόνον δὲ, τὸ ὅποσον γνωρίζομεν, εἶναι τ' ἀποτελέσμα-
τα, οἷον τὸ γινώσκειν, τὸ βούλεσθαι κτλ. τῆς ψυχῆς,
ἢ τοῦ σώματος τὸ βαρὺ, τὸ θερμὸν κτλ., οὔτε πῶς
ἀμοιβαίως ἐκνεργοῦν ἐπ' ἀλλήλων τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυ-
χὴ εἴμεθα εἰς κατὰστασιν νὰ μάθωμεν (§ 106).

Μετὰ τὴν ἀναγόμεν τῶν κατηγορητικῶν τούτων
θεωρημάτων, στρεφόμενος πρὸς τὴν περικυκλοῦσαν τὸν
ἄνθρωπον ὑπαρξιν, διὰ βραχυτάτων διαχωρίζει τὴν
ὕλην τῆς φυσικῆς, χημείας, ἱατρικῆς, ἀστρονομίας
καὶ τῶν μαθηματικῶν γνώσεων, διὰ ν' ἀπασθῇ τὴν
τελεολογικὴν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ὑπάρξεως Θεοῦ, συμ-
περαίνων αὐτὴν ἐκ τῆς ἀκμονίας τοῦ Σύμπαντος (§ 114).
Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἀπειροτέλειον ὄν, τοῦ ὁποῦ
τὰς ιδιότητες διδάσκει ἡ φυσικὴ Θεολογία (§ 119).
Ὡς ἐκ τῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ ὁμῶς ἐξάγονται οἱ ἠθικοὶ
Νόμοι (§ 120), περιλαμβάνοντες τὰ δικαιώματα καὶ
τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου. Περὶ τούτων γίνε-
ται μακρὰ καὶ σχολιοτενὴς πραγματεία (§ 127—
158), ἐν οἷς καὶ περὶ τῶν κατηκόντων τῶν τοῦ Ὑ-
ψίστου Λειτουργῶν, τοῦ νὰ διδάσκουν πιστῶς καὶ με-
τὰ λόγου τὸ Αὐτοῦ πανάγιον θέλημα. Βεβαίως αἱ
λέξεις αὗται πρέπει νὰ ἔχουν ἄλλην παρὰ τὴν κοινὴν
κατὰ τὸν Συγγραφεὰ μας ἐννοίαν, διότι ἂν ὡς αὐτὸς
ἐξεπλήρουν οἱ κληρικοὶ μας τὸ καθήκον αὐτῶν, ἠθέλα-
μεν ἔχει τόσας θρησκείας, ὅσοι εἶναι αὐτοὶ τὸν ἀριθ-
μόν. Ἀλλὰ προχωροῦμεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς
ἐξετάσεως τῶν λοιπῶν θεωριῶν, δι' ὧν ἐπιτραγίζε-
ται τὸ σύστημά του. Κατ' αὐτὸ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος
κοινωνικῶς ζῶν ἔχει ἀνάγκην τεσσάρων τινῶν, τέχνης,
νόμου, ἠθικῆς καὶ θρησκείας (§ 160). Δὲν ἐπλάσθη ὁ-
μῶς ὁ ἄνθρωπος μόνον διὰ τὴν παροῦσαν κοινωνίαν,
ὡς ἐκ τῶν ιδιοτήτων αὐτοῦ συμπεραίνεται (§ 165).
Ὅπως ἔχη ἄρα ἀλήθειαν ἢ εἰς τὸ ἄπειρον τάτις τοῦ
ἀνθρώπου, εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν τοῦ Θεοῦ τελειό-
τητα, νὰ ὑπάρχη μέλλων αἰῶν, ἐν ᾧ τὸ ἀτελὲς ὁ-
τελειοποιεῖται (§ 169), καθοδηγούμενον πρὸς ἐ-
κείνον διὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως (§ 170). Αἱ περὶ
τοῦ σύμπαντος αὗται γνώσεις καὶ περὶ τῆς ψυχῆς καὶ
τοῦ δημιουργοῦ ἀποτελοῦν τὴν Μεταφυσικὴν, τὴν Λο-
γικὴν, τὴν ἠθικὴν καὶ ὁμοῦ τὴν Φιλοσοφίαν (§ 171
— 176) συμπληρουμένην διὰ τῆς ἐξ ἀποκλύψεως Γνώ-
σεως. Τί εἶναι δὲ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Συγγραφέως μας;
— Εἶναι ἡ διακοίνωσις τῶν θείων καὶ θεοσεβικῶν
γνώσεων (§ 177). Αἱ θεοσεβικαὶ ἀλήθειαι εἶναι λοι-
πὸν ἡ κορυφὴ τοῦ ὅλου (§ 182) ὅθεν καὶ ἡ τυπικὴ
ἐπιγραφή τῶν Συγγραμμάτων τοῦ Θεοῦ Σέβου.

Κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν αὐτὴν
τῶν Στοιχείων ἀγάλυσιν, καθόσον τὰ περὶ ἱστορίας
τῆς φιλοσοφίας οὐδεμίαν ἔχουν ἀξίαν. Ἡ νεωτέρα τῆς
Εὐρώπης φιλοσοφία ἐξιστορεῖται διὰ δεκαπέντε στί-
χων (§ 96—98), ἐνῶ τῶν νέων Ἑλλήνων οἱ φιλόσο-
φοι μὲ μεγίστην ἀκριβολογίαν ἀπεριθμούνται προπορευ-
ομένου τοῦ Πρωτοῦ, μεσοῦντος τοῦ Διονυσίου Πύρρου
καὶ ἐσχάτου ἐρχομένου τοῦ Καραντηνοῦ (§ 105).
Τὰ δ' ἐπέκεινα εἶναι μόνον πλατυτέρα πραγματεία
τῶν ὧν ἀνωτέρω περὶ ψυχολογίας μόνον ἐμνημο-
νεύσαμεν.

Ἐρχόμεθα ὁμῶς εἰς τὸ συμπέρασμά μας. Καθὼς

βλέπομεν ὁ φιλόσοφος μας εἶναι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν
σημερινὴν πρόδοον τῆς ἐπιστήμης. Οὔτε εἰς τῆς σκέ-
ψεως τὰ βάθη εἰσδύει, μὴ ἔχων γνῶσιν ἴσως εἰμὴ τοῦ
νόματος τοῦ Καντίου, οὔτε εἰς τὰ ὕψη τῆς ἰδεολο-
γίας ἀναβαίνει, ἀλλ' ἐν μεταίχμιῳ ἀμφοτέρων συ-
στρεφόμενος, μόλις ξίπτει βλέμμα πρὸς τὸν κορυμνὸν
καὶ τὸ χάος τοῦ δισταγμοῦ καὶ ἀμέσως ἐπανέρχεται
σκοτοδινίῳ νὰ θερμανθῇ εἰς τὸ πῦρ τῆς θεοσεβείας.
Διὰ τοῦτο σύστημα, ἀρχᾶς, λογικὴν συνέπειαν, διαλε-
κτικὴν, ἐμβρίθειαν ἐρεύνης δὲν εὐρίσκουμεν παρ' αὐτοῦ,
ἀλλὰ κρᾶμά τι ἄοριστον ἀντιθέτων στοιχείων σκέψεως
καὶ εὐσεβείας, συνερχομένων εἰς τὸ ἀρνητικὸν ἀποτέ-
λεσμα ἀμοιβαίων παρχωρήσεων, καθόσον ἡ μὲν εὐ-
σέβεια προσφέρει ὀλοκαύτωμα τὴν κατὰ παράδοσιν
θρησκείαν διὰ νὰ κορέσῃ τὴν δίψαν τῆς σκέψεως, ἡ δὲ
σκέψις διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ ἀπὸ μαρασμὸν ἐπὶ τεκμη-
ρίοις παραδέχεται τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τὴν ὑ-
παρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν Θεοσεβειαν. Οὔτε ἡ σκέψις
τοῦ λοιποῦ εἶναι σκέψις, οὔτε ἡ θρησκεία τοῦ θρησκεία,
ἀλλ' ὄρνις κ' οὐκ ὄρνις. *Διθέριος Δίρος* « Ὁ Ζεὺς
οὐκ ὦν, ἀλλ' ἄντ' αὐτοῦ Δίρος νυκὶ βασιλεύων » (Ἀρι-
στοτ. Νεφ. 381).

Εἶναι ὁμῶς δίκαιον τοιούτη φιλοσοφία νὰ καταδιώ-
κεται ὡς ἐπίφοδος καὶ νὰ θεωρῆται ὡς ὁ Δούρειος
ἵππος εἰσχωρήτας ἐντὸς τῆς Τρωάδος; — Ἡ δύνατο
εὐλόγως ν' ἀπολογηθῇ ὁ Συγγραφεὺς λέγων « Ἀδελ-
φοί! (οὐχὶ Χριστιανοί, διότι τὴν λέξιν ταύτην οὔτε
κἂν ἀναφέρῃ ἐντὸς τῶν Συγγραμμάτων του), τί μέ
ἀποκατεῖτε λυμεῶνα; δὲν διδάσκω τὴν Σκοτικὴν φι-
λοσοφίαν, τῆς ὁποίας τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Γαλλίαν
παρὰ τοῦ *Ροαῖέρου Κολλάρδου* ἐχαίρετῃσαν οἱ Γάλ-
λοι ὡς τὸ λυκαυγὲς νέας περιόδου, καθ' ἣν ἐμελλε
πλέον νὰ δύσῃ ὁ ὕλισμός; μήπως καὶ ὁ *Κουζίνος* δὲν
ἐξηκολούθησε τ' αὐτὰ ἔχνη διὰ τοῦ ἐκλεκτισμοῦ εὐρύ-
νων τῆς ἐπιστήμης τὸν περίβολον; Τάχα τὰ κεφά-
λαια τῆς διδασκαλίας μου δὲν εἶναι ἐπίσης τὰ κεφά-
λαια τῆς διδασκαλίας τῶν σήμερον φιλοσοφούντων ἐν
Ἑλλάδι; Ὁ παραδίδων τὸν Καντιανισμόν ὅπως τὸν
ἐμετρίασεν ὁ Ἐρβάρτος, φθάνει ἴσως εἰς ἀνώτερα συμ-
περάσματα; Ἡ δύναται ἡ θρησκεία ν' ἀπαιτήσῃ ἐκ
τῶν προτέρων ἀπόδειξιν ὅλων τῶν μυστηρίων τοῦ
δόγματος καὶ ἐγίνε παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἄλλη χρῆ-
σις τῆς φιλοσοφίας, εἰμὴ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀποδεί-
ξεων περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, κοσμολογικῆς, τελεολογι-
κῆς καὶ οὐτολογικῆς; — Ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἀνδρῶ
δὲν ἰσχύει λοιπὸν ὁ αὐτὸς νόμος, ἡ αὐτὴ λογικὴ; —
Ἡ θέλετε νὰ ἐνδύσετε μὲ λαῖνον χιτῶνα τὴν φιλοσο-
φίαν μόλις ἐπανερχομένην εἰς τὴν πατρίαν γῆν. »

Ποίαν ἐπιδέχονται ταῦτα ἀπάντησιν; — « Ναί!
Φιλόσοφε θεοσεβὴς, προσπαθεῖς νὰ μᾶς εἰσάξῃς τὴν
Σκοτικὴν φιλοσοφίαν, οὐχὶ ὁμῶς ὡς φιλοσοφίαν, ἀλλ'
ὡς θρησκείαν. Ὁ Ρεῖδης, ὁ Σμίθιος, ὁ Ὁσβάλδος, ὁ
Στουάρτος διδάσκοντες κατ' ἐμπειρικὸν τρόπον τὴν
ἰδεολογίαν, ἔθεσαν ὡς βάσιν τὰς ἐμφύτους δυνάμεις
(*insitum est a natura*), τὴν αἰσθησιν, τὴν συμπά-
θειαν, τὴν ἀφαίρεσιν, τὴν αὐτογνωστικὴν, τὴν ἠθικὴν
καὶ θρησκείαν, ἀλλ' οὐδεὶς τούτων διὰ τῆς ἀτομικῆς
ἀποκαλύψεως ἐζήτησε ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐν Ἰου-

δαία ἀποκάλυψιν. Δὲν μᾶς διδάσκεις λοιπὸν φιλοσοφίαν τῆς Σκοτίας, ἀλλὰ φιλοσοφίαν τοῦ σκότους ἐκ προμελέτης ἀποσιωπῶν δι' ὅλων τῶν συγγραμμάτων σου τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνῶ λέγεις τόσα περί θρησκείας. Τί μᾶς προτείνεις πρὸς λατρείαν; — τὸ μορμολύκειον τῆς ἀφαιρέσεώς σου (*caput mortuum abstractionis*), ἀπερίτμητον Μωαμεθανισμόν, ὄνομα Θεοῦ πλουτοῦντος ἀπὸ στερητικὰ ἐπίθετα, Ἀνάρχου, Ἀμεταβλήτου, Ἀτρέπτου, Ἀπειροτελείου (Γνωστ. § 117—119) καὶ Νοεροῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ὡς τὸ ὑδάρων. Ἀλλαχοῦ (Στοιχ. § 113) τὸν ὀνομάζεις ἕνα καὶ μόνον ἀπειροτέλειον Νοῦν, ὥστε μᾶς διδάσκεις περίπου τὸν Νοῦν τοῦ Ἀναξαγόρου, ἢ ἐπαθες ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης λέγει περί Ξενοφάνους, ὅτι « ἐνίσας . . . οὐδὲν διεταρήνισεν, οὐδὲ τῆς φύσεως τούτων οὐ δετέρας ἔοικε θιγεῖν, ἀλλ' εἰς τὸν ἕλον οὐρανὸν (τὸ Σύμπαν) ἀποβλέψας τὸ ἐν εἰναί φησι τὸν Θεόν. (Μετὰ τὰ φυσ. Α'. 5). »

Ἡ Θεοσέβειά σου εἶναι ἄρα ὁ ἀνάκαινισθεις βωμὸς τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ. Ἀφίνομεν ὅτι δὲν ἐννοεῖς τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸν σύνδεσμον τοῦ ἀπείρου καὶ πεπρασμένου, τὴν μερολάβησιν μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἀνθρώπου, Αἰωνίου καὶ Θνητοῦ, ἀλλὰ προχωρεῖς πάντοτε δι' ἀφαιρέσεως ἐκ τῆς ποικιλίας τοῦ κόσμου κατασκευάζων τὴν ἐνότητα τοῦ σύμπαντος. ἐκ τῶν αἰσθήσεων τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν καὶ οὕτω καθεξῆς ἐκ τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ὁμοῦ τὴν τελειοποίησιν αὐτῶν διὰ τῆς μελλούσης ζωῆς, ὅπερ οὐδὲν λέγει, πῶς ὁμως τολμᾷς ἐνῶ παραδέχασαι ὅλα ταῦτα ἐκ τῆς ἐμπειρίας δι' ἐπαγωγῆς καὶ τεκμηρίων, ν' ἀντικαταστήσῃς τὴν κοινὴν τῶν Χριστιανῶν παράδοσιν διὰ τῆς ἀτομικῆς σου εἰκασίας; Οὐχὶ βεβαίως δι' ἄλλον λόγον, εἰμὴ διότι ἀντὶ ὅλων τῶν θρησκευτῶν λαμβάνεις τὴν ἀφαίρεσιν τῆς θρησκείας, τὴν Θεοσέβειαν, ἀψυχον σκιάν, ἀγαλμα νεκρὸν, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ζήσεως τῶν ὕμνων σου καὶ τοῦ πυρὸς τῆς καρδίας σου ποτὲ ὡς ὁ Πυγμαλίων δὲν θέλεις καταστήσῃς ζῶν. Παῦσε λοιπὸν λατρεύων θρησκείαν ἄνευ θρησκευματος, Θεὸν ἀπρόσωπον καὶ ἀνυπόστατον, Θεοσέβειαν ἄνευ χριστιανισμοῦ, καὶ φιλοσοφῶν μὴ θρησκεύε, ἢ θρησκεύων μὴ φιλοσοφεί. »

Ταῦτα θέλομεν ἀπαντήσῃ, ἐν τῇ μικρᾷ ἡμῶν σοφίᾳ, ἀφίνοντες εἰς σπουδαιοτέρους νὰ ἐπιφέρουν καταλληλότερα.

Η. Καλλιγὰς.

ΤΟ ΕΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ.

Σπανίως οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ὀλλανδίαν, ἀμελοῦσι νὰ ἐπισκεφθῶσι καὶ τὸ παρὰ τὴν Μαστρίχτην σπήλαιον τοῦ Ἀγίου Πέτρου, ἄξιον πολλοῦ λόγου διὰ τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ γεωλογικὰ φαινόμενα. Ὁ κύριος Ἰωάννης Μουρράιης, γνωστὸς ἐν Λονδίῳ διὰ τὰς πολυειδεῖς καὶ σοφὰς ἐκδόσεις του, περιέγραψε

μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν τὸ σπήλαιον τοῦτο, ἐν τῇ περιηγήσει αὐτοῦ εἰς Ὀλλανδίαν καὶ Βέλγιον.

« Διαβάντες, λέγει, τὰ πολυάριθμα ὄχυρά τῆς Μαστρίχτης, καὶ παρακολουθήσαντες ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὸ γραφικώτατον ρεῖθρον τοῦ Μῶσα, ἤλθομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὠκοδομήθη καὶ ἕτερον φρούριον προασπιζόμενον τὴν πᾶσιν. Μικρὸν μόνον ὁδὸς μᾶς ἔμενε νὰ διαβῶμεν διὰ νὰ φιάτῳμεν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀγίου Πέτρου· ἀλλ' ἀπηντήσαμεν τοσοῦτον ἀριθμὸν περιέργων, ὥστε δλίγον ἐλείψε νὰ ὀπισθοδρεμήτῳμεν, ἀμφιβάλλοντες ἂν ἡ τόση σὺρροή ἤθελε μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς παρατηρήσεις σπουδαίας. Κατὰ προτροπὴν ὁμως τῶν ὁδηγῶν μας, ἀνήψαμεν τὰς λαμπάδας μας καὶ κατέβημεν εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς.

» Καὶ πρῶτον μὲν ἠσθάνθημεν ψῦχος ὅχι εὐκαταφρόνητον· δὲν ἐθαυμάσαμεν ὁμως, διότι τὸ θερμόμετρόν μας, ἐκτὸς μὲν τοῦ σπηλαίου, ἦτο ἀναβιβασμένον εἰς τὸν 23 βαθμὸν τοῦ Ρεωμέρου, ἐντὸς δὲ κατέβη ἀμέσως εἰς τὸν 11. Ἀφοῦ συνείθισαν οἱ ὀφθαλμοί μας εἰς τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον μόλις διεσκεδάζετο ἀπὸ τὸ κλονούμενον φῶς τῶν λαμπάδων μας, παρετηρήσαμεν σπήλαιον 52 ποδῶν πλάτος ἔχον, καὶ 44 ὕψος. Μετὰ ταῦτα εἰσῆλθομεν εἰς στενωπὸν κεχαραγμένην ὀριζοντεῖως ἐπὶ τοῦ βράχου, ποτὲ μὲν εἰκοσι, ποτὲ δὲ ἑξ ποδῶν ὕψος ἔχουσαν. Ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν ἐδλέπομεν στοᾶς ὁμοίας μὲν πρὸς ἀλλήλας καὶ συναφεῖς, μὴ συγκοινωνούσας ὁμως. Ἐν τὸς αὐτῶν τὰ σκότῃ ἦσαν ψηλαφητὰ καὶ ἡ ἔκτασις φρικώδης· καὶ ποτὲ μὲν ἡ φωνὴ ἀντήχει ὀξεῖα ἢ βραγυῶδης, ποτὲ δὲ ὡς συριγμὸς γρηνῆς, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀνωμαλίας τῶν ἀντικρουστικῶν ἐπιφανειῶν. Μετὰ ἡμισείας ὥρας ὁδοπορίας εὐρέθημεν ἐνώπιον μακρῶν ὁδῶν, ἁλλῶν μὲν στενῶν, ἁλλῶν δὲ εὐρυτέρων, καὶ ὑψηλῶν μέχρις εἰκοσι καὶ τριάκοντα ποδῶν. Αἱ ὑπόγειοι αὗται ὁδοί, τὰς ὁποίας κατασκεύασαν χεῖρες ἀνθρώπων πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, ἔχουσι περιφέρειαν σταδίων, τεσσαράκοντα ὀκτὼ μὲν κατὰ μῆκος, δεκαεῖς δὲ κατὰ πλάτος· διασταυροῦνται δὲ τοσάκις καὶ τόσῳ ἀνωμάλως, ὥστε καὶ οἱ τολμηρότεροι ἀντροχάρεις φρίττουσιν ἐνώπιον τοῦ λαθυρίνθου ἐκείνου. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ λατομεῖα ἤθελον ἀποπλανᾶσθαι ἄνευ ἐλπίδος σωτηρίας, ἐὰν δὲν ἐχρησίμευσαν πρὸς αὐτοὺς ὡς ὁδηγοὶ οἱ κύνες καὶ οἱ ἵπποι των. Ἰδοὺ διὰ τί δὲν ἐτολμήσαμεν νὰ προχωρήσωμεν. Τοσοῦτος δὲ ὁ ἐπικρατῶν ζόφος, καὶ τοσαύτῃ ἡ σιωπὴ, ὥστ' ἐνομίζομεν ὅτι εὐρισκόμεθα πέραν τῶν ὁρίων τῆς οἰκουμένης· εἶναι χάρις ἀχανές, τάφος ἀπέραντος, ὅπου ὁλόκληρον ἔθνος δύναται νὰ κατοικήσῃ, ἐὰν ἔχῃ τροφίμα καὶ φῶς. Πολλάκις ἐν καιρῷ πολέμων, οἱ κάτοικοι τῆς Μαστρίχτης καὶ τῶν περιχώρων ἐκρύβησαν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου.

» Καθόσον ἐπροχωροῦμεν, περιεργαζόμεθα τοὺς μεσοτοιχοὺς τῶν στοῶν· οἱ μὲν εἶχον τὴν ἐπιφάνειαν τραχεῖαν καὶ ἀνώμαλον, οἱ δὲ ὁμαλὴν καὶ στιλπνὴν, καὶ οἶονεὶ χειρότευκτον. Ἄλλοτε ἀπηντῶμεν κοιλώματα, ὅπου ἔκειντο συγκεκολλημένα κογχύλια, φυτὰ καὶ ἰχθύες ἀπολελιθωμένοι, λείψανα κόσμου ἀρχαίου,